

Kerékgyártó István: Vagyonregény

Ahogy Esterházy Péter *Termelési regénye* nem a termelésről szól, úgy Kerékgyártó István sem egyszerűen a vagyonról írt. Két évtizede E. P. szokatlan szerkezetű regénye újdonság volt, mára megszokhattuk a párhuzamos történeteket, ironiáját csakúgy, mint az olvasókra kacsintását (akik tudták, hogy a Kis Magyar Pornográfia a KMP, a Kommunisták Magyarországi Pártja). A regény kiadója a Magvető volt, mely most a *Vagyonregény* kiadásával kielégíti azok kíváncsiságát, akiket a pénz és még több pénz szerzésének, a privatizációs technikák elsajátításának trükkjei érdekelnék. Az igazi regényolvasókat persze Anna és Kata lebilincselően megírt története izgatja. (Ők a „lebilincselőt” is úgy értik, ahogy kell: „érdekfeszítő”, „nem lehet letenni” stb., s nem azon gondolkodnak, hogy a BTK és PTK mely paragrafusai sérültek).

Akik az országot akartuk átalakítani, az emberi lélek felszabadításán törünk a fejünket – keveset tudunk a gazdaságátalakítás részleteiről, még kevesebbet a vagyonszerzés fortélyairól. Higgyük el a szerzőnek (és az általa bőségesen hivatkozott közgazdasági-statisztikai szakirodalomnak), hogy az 1989. évi úgynevezett „spontán privatizáció” csak a privatizálandó nemzeti vagyon 2%-át érintette, s később az Antall-kormány idején már a törvények szerint zajlott az állami tulajdon elsősorban nemzeti tőkés kezekbe adása. Ennek ugyan ellentmondani látszik, hogy a multinacionális cégek egész stratégiai fontosságú gazdasági területeket birtokolnak és működtetnek jól-rosszul. Mindenesetre örülhetnénk is, hogy kialakult a nemzeti tőkésréteg, de Kerékgyártó könyve világgossá teszi: ők még nem Jókai Berend Ivánjai. A regény főhőse: Anna, jogi-közgazdasági ismeretekkel, kitűnő kapcsolatteremtő készséggel, és így komoly kapcsolati tőkével rendelkezik. Morális vívódása, csakúgy, mint a regény kevésbé rokonszenves szereplőinek sikeres ügyeskedései („lerohasztani” egy üzemet, hogy olcsón megvehessék, ellopni a cég ügyféllistáját, kilopni a gazdaságból az értékeket, hogy csak a menedzsmentnek legyen kifizetendő a privatizálás – vagy éppen sokmillió bankhitelhez fedezetnek „divatos férfi felsőruházatként” lekötni 3000 munkásór-egyenruhát stb.) – leplezhetik, de nem tüntethetik el az alapkérdést: az eredeti tőkefelhalmozásról van szó. Ami Angliában a „bekerítések”, Alaszkában, Kaliforniában az „aranyláz” – közelebbi példával: „az első világháború után Amerikában virágzó „szeszcsempészet” (a Kennedy-család mesés vagyonának homályos eredete) – az volt nálunk a spontán privatizáció. (A könyvről rendezett egyik televíziós beszélgetés szociológus, politikus résztvevői – nagy kár, hogy a könyvet nem mindenki olvasta, így arról alig esett szó – egyetértettek a szerzővel abban, hogy nálunk száz-kétszáz évre most osztották el a nemzeti vagyont. Mostanában egyre többen pártolják Sárközy Tamás egyetemi tanár korábban kötetben is közzétett javaslatát, hogy bizonyos összegű visszamenőleges járulékfizetéssel legalizálhatók legyenek a bizonytalan eredetű vagyonok. Nem hiszem, hogy olcsó populizmus lenne tisztázni egy testi-lelki egészségében megroppant nép számára, hogy

1. Lopott vagyonokat a társadalom semmilyen törvénnyel nem legalizálhat (a „múltat végképp eltörölni”, nem erre a helyzetre íródott!).

2. Az élehetetlen – mert az olajszókitésekből, off-shore cégek alapításából, tsz-földek vásárlásából kimaradt – orvos, tanár, mérnök, köztisztviselő, csakúgy, mint az utcára került gyári munkások tízezrei, joggal várják el, hogy a közpénzek kezelői, politikusok, képviselők, pénzemberek esküjükhöz híven dolgozzanak ezért az országért. Akár a makro-, akár a mikrogazdaságról legyen szó.

3. Lakatos „kisbandit”, igaz, nyolc év után, de csak hazahozták Floridából. Tasnádi is bírái előtt áll. Odakerülnek majd a politikus Mentorok is (milyen árnyaltan nevezzük meg a Keresztapákat!).

4. Jó lenne azt is világossá tenni, hogy az ún. spontán privatizáció kétes eredetű pénztömege – a bizonyos 2 % – 30 milliárd Ft az 1500 md privatizált nemzeti vagyonból. Ezt a pénzt az MSZMP klienseinek (használjunk itt is árnyaltabb kifejezést: jóembereinek) juttatta. Lehetővé tette így számukra, hogy 1991 után – immár törvényesen – juthassanak 10–20–100 millió forint tőkével milliárdos vagyonokhoz. Kovászként működött kétségtelenül ez a 30 milliárd, de a kenyeret (inkább kalácsot) csak egy kisebbségnek sütötték. A vagyonnal jól gazdálkodók – ismereteim szerint ezt nem cáfolták. Ők tudják, hogy az első 50–100 millió eredete homályos (és jól gazdálkodott az a hónapja is, aki mostani vagyonnyilatkozata szerint képviselői jövedelme mellett is tudott 1999-ben és 2000-ben is „vezérképviselői” illetményként havi 6 millió forintot szerezni. (Sokan persze Szicíliában, Cipruson fektettek be, mások Tahitin, afrikai szafarikon vagy a Távols-Keleten költötték el „a létező szocializmus végkielégítését” – mely így nem itthon vált tőkévé, hanem ott...) József Attila kérdésére: „Miért nem a munkás védelmére gyámolítják a gyáripart?” A jólfizetett szakszervezeti vezetők – már csak a május elsejei majálisokon válaszolnak. Az átlagpolgárt ezek már egyre kevésbé érdeklik, ha a fővárosban él: kerületi Budapest utcáin a napi több tonnányi – jórészt takarítatlan – kutyagumit, a koldusok és hajléktalanok ezreit, a világörökség szomszédságában, s már-már elhisszük, hogy nincs pénz az esetek sorsának megoldására, bár százmilliárdos betétállománya van a fővárosnak.

Országszerzte alkoholizmus, trágár beszéd a lakásokban, hivatalokban és a képernyőkön, drogkereskedelem, lakásmaffiák, zugügyvédek, rosszul fizetett, jobbára tehetetlen rendőrök, túlterhelt bíróságok. Épp egy évtizede mindig egyhangú döntéssel fogadja el a magyar országgyűlés a képviselők javadalmazásáról hozott rendeleteket (gondosan ügyelve az inflációkövetésre is!), s ez a legjobban fizetett értelmiségi csoport a legkülönbözőbb igazgatótanácsokban, felügyelőbizottságokban keresi a mellékes jövedelem lehetőségét, nem véve észre, hogy erodálódik amúgy is kevéske erkölcsi tőkéje. Così fan tutte. Csak a politika ethosza is egyre megtépázottabb. Kerékgyártó regényhősei – okos, kreatív szépasszonyok – honorácioroknak hiszik magukat. De csak a honorálás stimmel. (...Mintha Franklin Benjámin és a „nagy Gatsby”-t hasonlítanánk össze. A pozsonyi diéta jurátusait... Sanyi Manó behajtó cégének volt zsoldosokból, elhárítótisztekből, a Balkán-háború veteránjaiból toborzott verőlegényeivel).

Gördülékeny stílusú, érdekesítő ez az Y regény, melyben sem a filozófia, sem a közgazdasági szakszöveg nem feszíti szét a szépirodalmi kereteket. Kerégyártó István magabiztosan és jól oldotta meg vállalt feladatát. (A valóság-hűbb „naplóág” a sikeres vállalkozó Annáé. Az elszegényedett és hajléktalanná vált közép- vagy nagyvállalkozó elég ritka a *Fedél nélkül* árusai, a kukákban üres üvegek után turkálók között.) Irigyelni azonban őt is csak annyira irigyeljük, mint a *Szegény gazdagok* Fatia negróját. Akik az elmúlt fél évszázad magyar, ill. közép-európai társadalomtörténetét Németh László, Márai, Hamvas, Szentkúthy, Ottlik, Mrozek, Hrabal, Paral írásából igyekeztünk megismerni (gondoljunk az Usti nad Labem-i vegyiüzem hétköznapijaira!) – tudtuk, hogy a létező szocializmus megreformálhatatlan. Megszületett a magyar privatizáció regénye. Sokan állítják, hogy a privatizációban mi vagyunk a legsikeresebbek a 17 volt szocialista ország között, és hogy kivédhetetlen a globalizáció sok káros hatása. Szerényen hozzáteszem, azért meg kellene próbálni kivédeni. Vegyük a földvásárlás kérdését. Az Európai Unió tagállamaiban ez minden uniós polgár részére lehetséges. Ez a főszabály. Így van ez Dániában is, csak annak, aki ott akar földet venni, meg kell tanulnia a dán nyelvet, és katonáskodnia kell a dán hadseregben. (Mondják, két angol vett is földet Dániában...) Miért nem tudnak erről törvényhozóink, miért nem írnak az újságok?

Kerégyártó István őszinte beleéléssel, érzékenyen írta meg az emberek „erkölcsi kopását” is. Jelentős közönség-, szakmai és anyagi siker a *Vagyonregény*. A szépirodalommal már korábban kacérkodó hajdani kaposvári Táncsics gimnazista, pécsi jogász, a *Glossátor* szerkesztője (ott közölték még Illyés életében először 1956 után az *Egy mondat a zsarnokságrólt*), filozófiatanár, köztisztviselő, privatizációs tanácsadó, az ORTT korábbi főtítkára első könyvében modern irodalmi eszközökkel, egyben szociográfiai hitelességgel írta meg a hazai privatizáció történetét (vagy annak egy szeletét). Filmre termett a téma, van is már producer, kívánjunk kitűnő rendezőt és színészeket is. Az idei író-avató tavaszon kritikusi, olvasói dicséretet, elismeréseket, fanyalgások, nevetséges félreértések, sárga irigység és ki tudja még mi minden fogadja a könyvet és szerzőjét. Az irodalom barátai egyszerűen büszkék vagyunk és örülünk. Készülő új regényének kiadásához kívánjunk jó társakat – mert ne felejtjük el, mára már a Magvető Kiadó is magánkézből van.

(Bp. Magvető 2001)